

ISSN 2029-963X

LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS
LITHUANIAN SOCIAL RESEARCH CENTRE

LIETUVOS SOCIALINĖ RAIDA

SOCIAL DEVELOPMENT OF LITHUANIA

**UŽIMTUMO POLITIKOS IR SOCIALINĖS PAGALBOS ĮTAKA
SOCIALINEI STRATIFIKACIJAI**

**IMPACT OF EMPLOYMENT POLICY AND SOCIAL ASSISTANCE
ON SOCIAL STRATIFICATION**

2015 Nr. 4

Vilnius

Sudarytojai:

Prof. dr. (HP) Laimutė Žalimienė
Prof. dr. (HP) Boguslavas Gruževskis
Dokt. Jolita Junevičienė

Redkolegija:

Prof. dr. (HP) Romas Lazutka (Vilniaus universitetas)
Prof. dr. (HP) Laimutė Žalimienė (Lietuvos socialinių tyrimų centras)
Prof. dr. (HP) Meilutė Taljūnaitė (Lietuvos socialinių tyrimų centras)
Doc. dr. Inga Blažienė (Lietuvos socialinių tyrimų centras)
Dr. Andrius Marcinkevičius (Lietuvos socialinių tyrimų centras)
Doc. dr. Rasa Naujanienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Recenzantai:

Prof. dr. Teodoras Medaiskis
Prof. dr. Sarmitė Mikulionienė

Apsvarstyta Lietuvos socialinių tyrimų centro Mokslo tarybos posėdyje 2015 m. lapkričio 26 d. Mokslo tarybos protokolo Nr. MT-8

Kalbos redaktorė

Jurgita Dambrauskaitė

Maketuotoja

Regina Banevičienė

ISSN 2029-963X (spausdintinis)
ISSN 2424-497X (internete)

Tiražas 150 egz.

Leidžia Lietuvos socialinių tyrimų centras
A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius
Spausdino UAB „Vaibra“
Raugyklos g. 15

©Lietuvos socialinių tyrimų centras

TURINYS

PRATARMĖ	7
Gaidys V., Tureikytė D. UŽIMTUMO PROBLEMOS 1989–1993 METŲ VISUOMENĖS NUOMONĖS TYRIMUOSE	9
Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Moskvina J. AKTYVIŲ DARBO RINKOS POLITIKOS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMAS: ES IR LIETUVOS AKTUALI PATIRTIS	21
Okunevičiūtė-Neveauskienė L. Pocius A. TIKSLINIŲ GRUPIŲ INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBIŲ VERTINIMAS	38
Krutulienė S. LĒTINĖMIS LIGOMIS SERGANČIŲ ŽMONIŲ UŽIMTUMO PAJĒGUMAS: EPILEPSIJA SERGANČIŲ ASMENŲ ATVEJIS	61
Gataūlinas A. DIRBANČIŲJŲ SKURDAS LIETUVOJE ES KONTEKSTE: SOCIALINĖS, EKONOMINĖS IR DEMOGRAFINĖS PRIEŽASTYS	75
Skučienė D. PAJAMŲ NELYGYBĖ: SENATVĖS PENSIJŲ VAIDMUO	88
Žalimienė L., Poviliūnas A., Lazutka, R. VISUOMENĖS GRUPIŲ POŽIŪRIS Į SOCIALINĖS PAŠALPOS ORGANIZAVIMĄ KAIP SOCIALINĖS PARAMOS POLITIKOS REFORMOS VEIKSNYS	104

CONTENTS

PREFACE	7
Gaidys V., Tureikytė D. PROBLEMS OF EMPLOYMENT IN 1989-1993 PUBLIC OPINION SURVEYS	9
Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Moskvina J. IMPLEMENTATION OF ACTIVE LABOUR MARKET POLICIES: RELEVANT EXPERIENCE FOR LITHUANIA AND OTHER EU COUNTRIES	21
Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Pocius A. ASSESSMENT OF OPPORTUNITIES FOR TARGET GROUP TO INTEGRATE INTO LABOUR MARKET	38
Krutulienė S. THE EMPLOYMENT CAPABILITY OF PEOPLE WITH CHRONIC ILLNESS: CASE STUDY OF PEOPLE WITH EPILEPSY	61
Gataūlinas A. IN-WORK POVERTY IN LITHUANIA IN THE CONTEXT OF EU: SOCIAL, ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC FACTORS	75
Skučienė D. INCOME INEQUALITY: THE ROLE OF OLD-AGE PENSIONS	88
Žalimienė L., Poviliūnas A., Lazutka, R. SOCIETY GROUPS ATTITUDE TOWARD ORGANIZATION OF SOCIAL BENEFIT AS FACTOR OF SOCIAL ASSISTANCE POLICY REFORM	104

PRATARMĖ

Ketvirtame Lietuvos socialinių tyrimų centro leidinio numeryje pateiktuose moksliniuose straipsniuose analizuojamos užimtumo politikos ir socialinės pagalbos sąsajos su socialinės stratifikacijos procesais. Šios temos pasirinkimą lėmė tiek Centro darbuotojų pastarųjų metų įdirbis, tiek minėtos problematikos aktualumas Lietuvoje ir visoje Europos Sąjungoje, plėtojant aktyvios gerovės politiką. Viena vertus, užimtumo politika ir socialinės pagalbos organizavimas siekia mažinti įvairių visuomenės grupių socialinę atskirtį, didinti socialinę sanglaudą, kita vertus, užimtumo politikos ir socialinės pagalbos organizavimo ypatumai gali užprogramuoti naujas prielaidas socialinės stratifikacijos didėjimui.

Leidinyje leidžia pažvelgti į socialinės stratifikacijos problemą iš įvairių perspektyvų, tiek tiesiogiai, tiek atrasti netiesiogines sąsajas, tokiu būdu pamatant šio fenomeno kompleksiskumą ir sudėtingumą. Leidinyje pateiktuose septyniuose straipsniuose aptariamos užimtumo politikos, socialinės politikos, socialinės pagalbos etc. problemos įvairiuose kontekstuose, naudojant įvairias teorines perspektyvas, tačiau visus juos jungia didesnės ar mažesnės išvalgos, kaip tai atsiliepia visuomenės stratifikacijai. Reikia pažymėti, kad visi straipsniai remiasi atliktų empirinių tyrimų rezultatais, o pastarieji gauti naudojant kiekybinių tyrimų strategijas ir tokius tyrimo metodus kaip anketinė apklausa, statistinių duomenų analizė bei dokumentų analizė.

Leidinyje pradamas Vlado Gaidžio ir Danutės Tureikytės straipsniu „Užimtumo problemos 1989–1993 metų visuomenės nuomonės tyrimuose“. Straipsnyje analizuojama gyventojų užimtumo tematikos tyrimų ir mokslinio legitimizavimo eiga po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Autoriai daug dirbo su archyvine medžiaga, aptiko ir naujų, mažai viešintų faktų apie moterų užimtumo vertinimą ir jų vietą šeimoje bei visuomenėje. Straipsnis yra naudingas ir iš istorinės perspektyvos, leidžia pamatyti, kaip formavosi Lietuvos gyventojų nuostatos užimtumo ir vykstančių transformacijų atžvilgiu. Straipsniu taip pat siekiama atskleisti, kada bedarbiai tapo reikšminga visuomenės stratifikacinės struktūros dalimi.

Antrame straipsnyje „Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimas: ES ir Lietuvos aktuali patirtis“ Laima Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Julija Moskvina išsamiai nagrinėja užimtumo ir nedarbo, taip pat ilgalaikio nedarbo, pastarųjų metų tendencijas ES bei Lietuvoje, išskiria vyraujančias šalių narių strategijas mažinant nedarbą. Straipsnyje atkreipiamas dėmesys, kad tokios išliekančios socialinės rizikos kaip nedarbas, skurdas ir socialinė atskirtis šiuolaikinėje Europoje pažymi gilėjančius socialinės stratifikacijos procesus tiek teritorine, tiek kartų prasme.

Arūno Pociaus ir Laimos Okunevičiūtės-Neveauskienės straipsnyje „Tikslinių grupių integracijos į darbo rinką galimybių vertinimas“ nagrinėjama skirtingų gyventojų grupių padėtis darbo rinkoje, regioninės situacijos darbo rinkoje specifika, aptariami neįgaliųjų padėties darbo rinkoje klausimai. Autoriai pastebi, kad užimtumo ir nedarbo rodiklių diferenciacija yra glaudžiai susijusi su socialine stratifikacija, mat skirtingos tikslinės grupės turi nevienodas integracijos darbo rinkoje galimybes.

Neįgalių asmenų problemoms aptarti skirtas Sandros Krutulienės straipsnis „Lėtinėmis ligomis sergančių žmonių užimtumo pajėgumas: epilepsija sergančiųjų asmenų atvejis“. Straipsnyje autorė pateikia teorinę užimtumo pajėgumo vertinimo schemą, aprašo atlikto tyrimo metodiką ir empirinio tyrimo rezultatus. Straipsnyje akcentuojama, kad užimtumas, darbo rinka ir stratifikacija glaudžiai susiję tarpusavyje, o užimtumo politika ir užimtumo politikos priemonės bei tam tikrų grupių užimtumo problemos ir galimybės – dažna ir nuolatinį populiarumą išlaikanti tema Lietuvos mokslo diskurse.

Darbo užmokestis yra pripažįstamas kaip vienas svarbių visuomenės stratifikacijos veiksnių. Lietuvoje darbas ne visada patenkina dirbančiųjų lūkesčius, ypač dažnai darbuotojų netenkina darbo užmokesčio dydis. Šiai tematikai skirtas Artūro Gataūlino straipsnis „Dirbančiųjų skurdas Lietuvoje ES kontekste: socialinės, ekonominės ir demografinės priežastys“. Autorius teigia, kad 2012 m. duomenimis dirbančiųjų skurdo lygis Lietuvoje nebuvo labai aukštas, lyginant su kitomis ES šalimis. Straipsnyje atskleidžiami Lietuvos dirbančiųjų skurdą formuojantys procesai ir aiškinamas dirbančiųjų skurdo lygio santykis su bendruoju skurdo lygiu bei pajamų pasiskirstymo netolygumu. Teigiama, kad dirbančių žmonių tendencija skursti parodo šių žmonių stratifikaciją pagal gyvenimo lygį.

Pajamų pasiskirstymo netolygumai, pajamų nelygybė yra analizuojami Daivos Skučienės straipsnyje „Pajamų nelygybė: senatvės pensijų vaidmuo“. Autorė pateikia daug statistinių duomenų, analizuoja įvairių tyrimų rezultatus ir daro išvadą, kad socialinio draudimo pensijų sistema prisideda prie pajamų išlyginimo tarp pensinio amžiaus gyventojų, tačiau negali išspręsti didelės pajamų nelygybės, kuri patiriama pensiniame gyvenimo etape, lyginant su dirbančiais šalies gyventojais, o tai stumia šalies pensininkus į skurdą ir didina visuomenės stratifikaciją.

Laimutės Žalimienės, Arūno Poviliūno ir Romo Lazutkos straipsnyje „Visuomenės grupių požiūris į socialinės pašalpos organizavimą kaip socialinės paramos politikos formavimo veiksnys“ analizuojamas piniginių socialinės paramos reformos Lietuvoje įgyvendinimas. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad Lietuvoje didžioji dalis savivaldybių socialinės paramos politikoje dalyvaujančių veikėjų palaiko socialinės pašalpos mokėjimą reglamentuojančias nuostatas, kas sudaro prielaidas sėkmingam šios reformos įgyvendinimui. Kita vertus, šiose nuostatose atsispindi palankumas liberaliai socialinės paramos politikai ir dominuojantis neigiamas požiūris į pašalpos gavėjus. Vyraujantis moralinės varguomenės diskursas, kurį atskleidžia pateikti visuomenės grupių vertinimai, kuria diskriminuojančią aplinką, kuri ateityje gali padidinti visuomenės socialinę stratifikaciją, išstumiant socialinės pašalpos gavėjus į visuomenės užribį.

Trumpai apibendrinant šio leidinio išvagas, galima būtų pasakyti, kad užimtumo problemos, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių neefektyvumas, ypač pažeistų grupių integracijos į darbo rinką sunkumai, dirbančiųjų ir pensinio amžiaus žmonių skurdas, lėtinėmis ligomis sergančių asmenų ar socialinės pašalpos gavėjų integracijos į visuomenės gyvenimą problemos suponuoja daugialypį Lietuvos socialinės stratifikacijos diskursą, kuris verčia kelti klausimus tiek dėl tolimesnių ir gilesnių aptartos tematikos tyrimų aktualumo, tiek dėl užimtumo politikos, socialinės politikos ar socialinės pagalbos tobulinimo, integruojant į jas socialinės stratifikacijos aspektą.

Straipsnių autoriai ir leidinio sudarytojai bus dėkingi už pastabas bei pasiūlymus straipsnių tematika. Juos galite siųsti el. paštu: institutas@lstc.lt.

UŽIMTUMO POLITIKOS IR SOCIALINĖS PAGALBOS ĮTAKA SOCIALINEI STRATIFIKACIJAI. Lietuvos socialinė raida Nr. 4. – Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2015. – 128 psl. Sudarytojai: prof. dr. (HP) Laimutė Žalimienė, prof. dr. (HP) Boguslavas Gruževskis, dokt. Jolita Junevičienė.

ISSN 2029-963X (spausdintinis)
ISSN 2424-497X (internete)

Lietuvos socialinė raida – tai Lietuvos socialinių tyrimų centro tęstinis recenzuojamas mokslo leidinys, skirtas aktualių socialinių problemų Lietuvoje vertinimui ir jų sprendimų paieškai. Leidinys tęsia Socialinių tyrimų instituto 2004 m. pradėtą leidinių, kuriuose analizuojama Lietuvos socialinė raida įstojus į ES, ciklą. Čia publikuojami originaliais mokslinių tyrimų rezultatais pagrįsti empiriniai ir teoriniai moksliniai straipsniai, nagrinėjantys įvairių reiškinių įtaką šalies socialinei ir ekonominei raidai. Leidinys leidžiamas kartą per metus. Ketvirtajame leidinio *Lietuvos socialinė raida* numeryje pateikti moksliniai straipsniai analizuoja užimtumo politikos ir socialinės pagalbos sąsajas su socialinės stratifikacijos procesais. Leidinyje pateikti septyni straipsniai aptaria užimtumo politikos, socialinės politikos, socialinės pagalbos etc. problemas įvairiuose kontekstuose naudojant įvairias teorines perspektyvas, tačiau visus juos jungia didesnės ar mažesnės išvalgos, kaip tai atsiliepia visuomenės stratifikacijai.